DOI: https://doi.org/10.53486/sstc2026.v2.67
CZU: 343.6(478)

PROCEDURE FOR DECLARING THE MISSING AND DEATH OF A PERSON

PROCEDURA DE DECLARARE A DISPARIȚIEI ȘI A MORȚII UNEI PERSOANE

JOSAN Alexandra, studentă, specialitatea: EGD
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: alexandrajosan03@gmail.com

Abstract: In the context of globalization and the continuous development of the surrounding world, but also due to abundant migration from certain regions and risk situations, the legal institution of declaring missing persons and death is of increased relevance. The importance of the topic lies in the fact that in this case several people are involved, who need to be protected from the long absence of a person, especially in the context of family relations to protect the patrimonial and non-patrimonial interests of the family members of the missing persons. The purpose of the work is to research the applicable normative and procedural framework, and highlight practical problems arising in the application of these norms. The research methods include, mainly, the examination of the norms of civil and civil procedural legislation of the Republic of Moldova and other states. At the same time, solutions from judicial practice and doctrinal opinions were analyzed, for a clearer evidence of the method of application in practice. The research results highlight the fact that the procedure for declaring a person missing is an essential preliminary stage for declaring death, governed by strict conditions. The judicial declaration of death produces the same effects as the actual death of a person. The research reveals the existence of gaps and practical difficulties in proving dispassion, as well as the stability of the presumed moment of death, therefore, an improvement of the regulatory framework is necessary to ensure the efficient application of these procedures.
Key words: *procedure,, declaration of death, legal effects, disapearance, long absence.*
JEL CLASSIFICATION: K40, K10

INTRODUCERE

Procedura declarării dispariției și a morții unei persoane reprezintă un mecanism juridic esențial în dreptul civil și procesual civil, având rolul de a înlătura incertitudinile generate de absența îndelungată a unei persoane și de a asigura stabilitatea raporturilor juridice. Legiuitorul Republicii Moldova reglementează distinct declararea persoanei dispărute fără veste și declararea decesului, acestea fiind două instituții juridice diferite (GÂSCA, 2022). Astfel, potrivit art. 165 alin. (1) Cod civil, o persoană poate fi declarată dispărută fără veste dacă lipsește de la domiciliu cel puțin un an de la primirea ultimelor informații despre ea. În același timp, conform art. 168 alin. (1) Cod civil, declararea decesului poate avea loc dacă lipsesc știri timp de 3 ani sau după 6 luni în cazul dispariției în circumstanțe periculoase sau accidentale (Cod Civil).

Importanța temei rezultă din impactul asupra unor domenii precum dreptul familiei și dreptul succesoral, precum și din necesitatea menținerii unui echilibru între prezumția de viață și cerința de certitudine juridică. La nivel internațional, problematica a fost abordată prin Convenția din 1950 privind declararea morții persoanelor dispărute, subliniind necesitatea unor reglementări clare în acest domeniu.

Cercetarea are ca obiectiv analiza cadrului normativ aplicabil, evidențierea condițiilor și etapelor procedurale, precum și examinarea efectelor juridice ale hotărârilor judecătorești. Totodată, se urmărește clarificarea rolului probelor și al termenelor legale, precum și importanța aplicării corecte și uniforme a normelor juridice în practică.

Metodele de cercetare utilizate au fost foarte diverse. A fost aplicată metoda analizei doctrinare, prin examinarea conceptelor teoretice referitoare la instituția declarării persoanei

dispărute fără veste și a declarării decesului. De asemenea, a fost utilizată metoda analizei normative, constând în studierea și interpretarea dispozițiilor relevante din Codul civil și Codul de procedură civilă, precum și a altor acte normative incidente, inclusiv legislația privind actele de stare civilă. Prin această metodă s-a urmărit evidențierea reglementării legale aplicabile și a mecanismelor juridice instituite de legiuitor.

Rezultatele obținute. În urma cercetării efectuate, s-a constatat că instituția declarării persoanei dispărute fără veste și a declarării decesului reprezintă un mecanism juridic esențial pentru asigurarea securității raporturilor juridice în situațiile de incertitudine privind existența unei persoane. Analiza normelor legale a evidențiat faptul că legiuitorul a instituit condiții clare și termene distincte în funcție de circumstanțele dispariției, oferind astfel un echilibru între necesitatea protejării intereselor persoanei dispărute și cele ale terților. Cercetarea a mai relevat importanța garanțiilor procedurale, inclusiv obligativitatea publicității prin intermediul anunțurilor și posibilitatea respingerii cererii în cazul existenței unor indicii privind dispariția voluntară.

CONȚINUT DE BAZĂ

Examinarea acestei categorii de cauze civile în ordinea procedurii speciale este predeterminată de faptul că instanta de judecată în aceste cazuri constată situația juridică care atrage după sine diferite efecte juridice: se numește administratorul asupra patrimoniului persoanei declarate dispărută fără urmă; se acordă întretinere cetățenilor pe care persoana dispărută fără urmă este obligată să-i întrețină; se sting datoriile pentru alte obligații ale persoanei dispărută fără urmă și alte efecte stabilite de legislație (MUSSURIVSCHI, 2021).

Cetățeanul poate fi, în ordine judecătorească, recunoscut ca dispărut fără urmă dacă, în decurs de nu mai puțin de un an, la locul de trai nu există nici o informație privitor la locul lui de aflare (COJUHARI, 2009).

Pentru a declara persoana dispărută fără urmă este necesar să fie întrunite cumulativ mai multe condiții: **lipsa de la domiciliu; lipsa știrilor cel puțin pe o perioadă de un an de zile despre locul aflării acesteia; neputința stabilirii locului aflării persoanei în momentul corespunzător.**

În cazul imposibilităţii de a se determina ziua primirii ultimelor informaţii despre dispărut, termenul pentru declararea dispariţiei fără veste va începe să curgă din prima zi a lunii următoare celei în care au fost primite ultimele informaţii despre dispărut, iar în cazul imposibilităţii de a determina această lună, de la întâi ianuarie al următorului an (BAIEȘ, 2004).

Declararea decesului unei persoane se realizează prin hotărâre judecătorească atunci când, pe o perioadă de 3 ani, nu există nici o informație la domiciliul acesteia cu privire la locul unde s-ar afla. De asemenea, termenul este redus la 6 luni dacă dispariția s-a produs în împrejurări care implicau un pericol de moarte sau care justifică prezumția că decesul a survenit în urma unui anumit accident.

În ceea ce privește militarii sau alte persoane dispărute fără veste în legătură cu desfășurarea acțiunilor militare, declararea decesului este posibilă doar după expirarea unui termen de 2 ani de la încetarea acestor acțiuni. Data decesului persoanei declarate decedate se consideră, de regulă, ziua în care hotărârea judecătorească a rămas definitivă. Cu toate acestea, dacă dispariția s-a produs în circumstanțe periculoase sau care permit presupunerea unui deces cauzat de un accident, instanța are posibilitatea de a stabili ca dată a decesului ziua prezumată a producerii acestuia .

Procedura judiciară de recunoaștere a cetățeanului dispărut fără veste sau declarării persoanei decedate se stabilește, în principal, de regulile generale ale procedurii speciale, și anume articolele 297-300 CPC.

A se adresa în instanța judecătorească cu cerere privind recunoașterea persoanei fizice dispărută fără urmă sau declarării persoanei decedate sunt în drept orice persoane interesate. Acestea pot fi cetățean, organizație, întreprindere, instituție dacă stabilirea statutului juridic al celui dispărut fără urmă are legătură cu interesul lor legal. Un atare interes în cazul recunoașterii persoanei dispărută fără urmă poate fi stabilirea întreținerii cetățenilor pe care cel dispărut fără urmă era obligat să-i întrețină, stabilirea administratorului asupra patrimoniului, desfacerea căsătoriei cu persoana

dispărută fără urmă în organele de înregistrare a actelor de stare civilă (Cod Familiei), iar in cazul declarării persoanei decedate - primirea succesiunii, încetarea căsătoriei, creditorii pot să-și satisfacă cerințele lor. În calitate de petiționari trebuie să fie doar persoanele lipsite de posibilitatea de a-și îndeplini drepturile lor subiective printr-un alt mod decât pe calea adresării în instanța judecătoarească cu cerința privind recunoașterea persoanei dispărută fără urmă sau declarării persoanei decedate (soțul, părinții, copiii, frații și surorile, întreținuții, instituțiile de creditare, cooperativele și alte organizații). Dacă în calitate de petiționar participă o persoană juridică, atunci cererea privind declararea cetățeanului dispărut fără urmă sau decedat trebuie depusă la instanța de la sediul persoanei juridice. De exemplu, banca sau altă instituție de creditare în cazul lipsei îndelungate a debitorului.

Cererea privind declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată se depune la instanţa judecătorească de la ultimul domiciliu cunoscut al persoanei, în privinţa căreia se solicită declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată (CPC). În cererea privind declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată, conform art.298 Cod de procedură civilă, se menţionează circumstanţele care ar dovedi absenţa ei sau care o ameninţau cu moartea, sau care dau temei de a prezuma că a decedat în urma unui accident. Referitor la militari sau la alte persoane care au dispărut în acţiuni militare, în cerere se indică data încetării acestor acţiuni. În cazul în care cererea privind declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată a fost depusă în instanţa judecătorească fără a se respecta condiţiile art.166, 167 alin.(1) lit.a), b), c) şi e), şi 298 Cod de procedură civilă, judecătorul emite, în cel mult 7 zile de la depunerea cererii, o încheiere pentru a nu da curs cererii, comunicând petiţionarului faptul şi acordându-i un termen pentru lichidarea neajunsurilor. Dacă persoana care a depus cererea nu îndeplineşte în termen cerinţele formulate în încheierea judecătorului, cererea nu se consideră depusă şi, împreună cu actele anexate, se restituie petiţionarului printr-o încheiere judecătorească ce poate fi atacată cu recurs (art.171 CPC).

În etapa de pregătire a cauzei privind declararea unei persoane ca fiind dispărută fără veste sau decedată, judecătorul identifică persoanele care ar putea furniza informații relevante și concrete despre cel dispărut și decide asupra citării acestora în calitate de martori. Totodată, instanța solicită de la organizații și persoane fizice probele necesare soluționării cauzei și cere informații referitoare la ultimul domiciliu, precum și la ultimul loc de muncă al persoanei dispărute. Pe lângă aspectele deja menționate, în etapa de pregătire a cauzei privind declararea unei persoane dispărute fără veste sau decedate, judecătorul are, potrivit art. 299 alin. (2) Cod de procedură civilă, posibilitatea de a dispune, printr-o încheiere, publicarea unui anunț într-un ziar local, cheltuielile fiind suportate de petiționar. Acest anunț trebuie să cuprindă denumirea instanței la care a fost depusă cererea privind declararea dispariției sau a decesului, datele de identificare ale persoanei vizate (numele, data și locul nașterii, ultimul domiciliu și locul de muncă), precum și informațiile despre petiționar, inclusiv numele sau denumirea și domiciliul ori sediul acestuia. De asemenea, în cuprinsul comunicării se solicită persoanelor care dețin informații despre locul aflării persoanei dispărute să le transmită instanței (HPCSJ, 2008).

În cazul în care la examinarea cauzei privind declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată s-a constatat cu date autentice locul aflării persoanei dispărute, iar petiţionarul a renunţat la cererea depusă, instanţa judecătorească emite o încheiere de încetare a procesului (art.265 lit.c) Cod de procedură civilă). Instanța de judecată pronunță o hotărâre prin care recunoaște persoana ca fiind dispărută fără veste sau o declară decedată atunci când, în urma administrării probelor, sunt stabilite cu certitudine circumstanțele prevăzute la art. 165 și 168 din Codul civil. În situația în care, pe parcursul examinării probatoriului, rezultă că dispariția persoanei este una intenționată (de exemplu, aceasta este dată în urmărire penală sau se sustrage de la plata pensiei de întreținere), instanța urmează să respingă cererea petiționarului. De asemenea, cererea va fi respinsă și în cazul în care se constată locul aflării persoanei căutate sau dacă nu au fost îndeplinite termenele prevăzute de lege pentru declararea dispariției ori a decesului.

În dispozitivul hotărârii judecătorești, instanța trebuie să indice în mod expres datele de identificare ale persoanei declarate dispărute fără veste sau decedate, și anume: **numele, prenumele**

și patronimicul, data și locul nașterii, precum și ultimul loc cunoscut unde aceasta s-a aflat. Totodată, instanța va preciza momentul de la care persoana este considerată dispărută fără urmă sau decedată, precum și, dacă este cazul, circumstanțele constatate care au prezentat un pericol de moarte ori care justifică prezumția decesului ca urmare a unui anumit accident.

În ceea ce privește stabilirea datei decesului, aceasta este, de regulă, ziua în care hotărârea judecătorească privind declararea decesului a devenit irevocabilă. Hotărîrea judecătorească emisă pe marginea cererii privind declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată poate fi atacată cu apel. Decizia instanței de apel nu se supune recursului, fiind definitivă și irevocabilă de la pronunțare. Cu toate acestea, în ipoteza în care persoana dispărută fără veste a dispărut în împrejurări ce implicau un pericol iminent de moarte sau care întemeiază prezumția decesului în urma unui accident, instanța poate stabili ca dată a decesului ziua presupusă a producerii acestuia.

CONCLUZII

Instituția declarării persoanei dispărute fără veste și a declarării decesului reprezintă un mecanism juridic indispensabil pentru asigurarea certitudinii juridice în situații de incertitudine privind existența unei persoane. Legislația în vigoare stabilește criterii și termene clare pentru declararea dispariției sau a decesului, diferențiind între situațiile obișnuite și cele în care dispariția survine în împrejurări care implică un pericol de moarte sau un accident. În final, analiza doctrinară și normativă relevă că aplicarea corectă a acestei instituții contribuie la consolidarea certitudinii juridice și la protejarea intereselor legitime ale persoanelor implicate, subliniind totodată importanța profesionalismului și rigurozității în activitatea instanței.

REFERINȚE

1. Baieș, S., & Roșca, N. (2004). *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică* (Vol. I). Editura Cartier. https://www.scribd.com/doc/39003645/Drept-Civil-Partea-Generala-Persoana-Fizica-Persoana-Juridica-Volumul-I
2. Codul Civil al Republicii Moldova. (2019). Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 66-75, art. 132 (1 martie 2019). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150561&lang=ro
3. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. (2018). Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 285-294, art. 436 (3 august 2018). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110220&lang=ro
4. Codul Familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000. (2001). Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48, art. 210 (26 aprilie 2001). https://usmf.md/sites/default/files/2020-02/7.Codul%20familiei.pdf
5. Cojuhari, A. (2009). *Drept procesual civil. Partea specială*.
6. Gâsca, V. (2022). Declararea persoanei fizice dispărută fără veste. *Instrumentul Bibliometric Național*. Academia de Studii Economice din Moldova. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/450-453_2.pdf
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată, nr. 4 din 07.07.2008. https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=285
8. Mussurivschi, A. (2021). Considerații de ordin teoretico-practic privind declararea persoanei dispărute fără veste sau decedate. *Instrumentul Bibliometric Național*. Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/168-173_15.pdf

Coordonator științific: BÂCU Adelina, dr., conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
Telefon: +373 79473496
e-mail: bacu.adelina@ase.md